

Bijkomende tewerkstelling door extralegale voordelen zoals maaltijdcheques en ecocheques

Bilsen, V., Gerard, M., Valsamis, D. & Van der Beken, W. 2010. *Economische impact van maaltijdcheques en ecocheques*. Brussel: IDEA Consult.

In het verloningspakket van werknemers vandaag zitten vaak verschillende extralegale voordelen naast het standaard brutoloon. Verschillende onderzoeken wijzen reeds op het effect van deze maatregelen op de tewerkstelling. Zo kunnen werkgevers door de lagere bijhorende sociale lasten een competitief verloningspakket aanbieden wat mogelijks tot positieve effecten leidt op de tewerkstelling. In deze studie over maaltijdcheques en ecocheques, staat niet het gewijzigd aanwervingsgedrag van de werkgever centraal, maar wel het consumptiegedrag van de werknemer. Het gebruik van cheques stuurt zijn consumptiepatroon wat meer dan 12 500 banen extra genereert ten opzichte van een standaard 'cash' verloning.

Maaltijdcheques en ecocheques vertegenwoordigen meer dan twee miljard euro en winnen aan populariteit

In het kader van dit onderzoek werden twee soorten cheques bestudeerd, namelijk maaltijdcheques en ecocheques. De maaltijdcheque is een forfaitaire vergoeding van de werkgever aan de werknemers om zijn maaltijd tijdens de werkdag te vergoeden. Het gebruik van maaltijdcheques is vrijgesteld van bijdrages aan de sociale zekerheid en belasting voor zowel de werkgever als de werknemers. De werknemers kunnen er maaltijden en voedingsgerelateerde producten mee aankopen voor een geldigheidsperiode van drie maanden na uitgifte van

de cheque. De ecocheque is eveneens een extralegaal voordeel dat de werkgever kan aanbieden aan de werknemers. Deze kan worden gebruikt om producten of diensten met een ecologisch karakter aan te kopen. De ecocheque is net zoals maaltijdcheques vrijgesteld van elke fiscale of sociale bijdrage maar is echter geldig voor een periode van twee jaar.

Op basis van gegevens van het uitgiftebedrijf Sodexo werd een analyse gemaakt van de markt van maaltijd- en ecocheques. Maaltijd-

cheques bestaan reeds voor een periode van bijna 45 jaar, terwijl de ecocheques voor het eerst op de markt kwamen in 2009. Het gebruik van beide extralegale voordelen zit echter duidelijk nog niet op zijn hoogtepunt. In 2009-2010 was de totale waarde van het aantal maaltijdcheques in de Belgische economie goed voor ongeveer €1,7 miljard. Bijna 1,7 miljoen werknemers ontvingen maaltijdcheques in deze periode. Het systeem blijft echter fors groeien. Zo steeg tussen 2007 en 2010 zowel de waarde van de uitgegeven cheques, het aantal klanten en het aantal deelnemende bedrijven met percentages van 15% tot 30%.

Ook het gebruik van ecocheques heeft een vliegende start genomen. Deze zijn geïntroduceerd in

2009, maar in 2009-2010 werden al cheques uitbetaald naar een totale geschatte waarde van €224 miljoen aan bijna 2 miljoen werknemers. Het zijn vooral de grote bedrijven, met meer de 500 werknemers die massaal gebruik maken van deze systemen om hun werknemers te vergoeden.

De gebruiksvoorwaarden van de twee soorten cheques sturen het gebruik ervan naar bepaalde sectoren. Meer dan 60% van de maaltijdcheques wordt besteed in grote supermarkten en de rest in kleinere voedingswinkels. Het is slechts een klein aandeel, minder dan 4%, dat wordt besteed in de horeca sector. Voor ecocheques wordt een grotere spreiding opgemerkt, met voornamelijk aankopen in de elektronica-sector in klein- of groothandel. Ook in andere sectoren waaronder de bouw en de voedingssector worden ecocheques gebruikt.

Het gaat dus om twee types extralegale voordelen die een aanzienlijk bedrag vertegenwoordigen in de Belgische economie. De vraag is echter of het gebruik van deze cheques geen bijkomende impact heeft op de creatie van toegevoegde waarde en tewerkstelling in de economie. Rekening houdend met de effecten van het gebruik van cheques en het gedrag van de gebruiker werd de impact van cheques op de Belgische economie in dit onderzoek gekwantificeerd.

Welke effecten hebben cheques op het consumentengedrag?

Het doel van dit onderzoek is de impact te bepalen van de twee types cheques in de economie. De basisonderzoeksvragen in deze studie zijn dan ook of deze cheques een verandering in het algemene consumptiepatroon met zich meebrengen. Meer specifiek tracht men te weten of ze een bijkomende consumptie injectie betekenen voor de Belgische economie en welke impact deze injectie heeft op de Belgische economie.

Onderzoek naar de effecten van extralegale voordelen op werkgelegenheid focust zich voornamelijk op de directe effecten voor de werkgever. Met deze voordelen kan de werkgever een hoger loon aanbieden zonder bijhorende sociale lasten. Waar tot nog toe weinig aandacht aan werd besteed, is hoe sommige van de voordelen het gedrag van de

werknemers als consument kunnen veranderen en hierdoor een indirecte impact kunnen hebben op de economie en de tewerkstelling. Om een inschatting te maken van de impact van maaltijd- en ecocheques in de economie, werd een set van positieve en negatieve effecten geïdentificeerd, gerelateerd aan het gebruik van cheques door de werknemer.¹

Het belangrijkste *positief effect* is het zogenaamde *multiplicatoreffect*. Het is een effect dat op zich los staat van het gebruik van cheques *an sich*, maar geldt voor alle vormen van bestedingen. De besteding van cheques in eender welke sector van de economie zorgt voor een doorsijpel effect naar andere sectoren, wat zorgt voor verhoogde toegevoegde waarde en werkgelegenheid bovenop het initieel besteedde bedrag. Afhankelijk van sector tot sector kan deze multiplier een hogere of lagere waarde aannemen en zo de meerwaarde van cheques in sterkere of mindere mate vergroten. Dit verschil kan worden verklaard door verschillende factoren zoals de arbeidsintensiteit van de sector, de capaciteitsgevoeligheid en de mate waarin de sector interageert met het buitenland. De arbeidsintensiteit en de capaciteitsgevoeligheid (hoeveel van de bijkomende vraag kan worden opgevangen zonder uitbreidingen in personeel of middelen) zullen bepalen of er in het geval van bijkomende consumptie ook snel bijkomende werkgelegenheid wordt gecreëerd. Andere positieve effecten van cheques zoals een incentive op *aanwezigheid op het werk*² situeren zich niet in consumptie en werden op basis van relevantie en kwantificeerbaarheid uitgesloten.

Het gebruik van maaltijd- en ecocheques brengt echter ook een aantal *negatieve effecten* met zich mee. Ten eerste zijn er de effecten die bepaald worden door de eigenschappen van de cheques zelf. Zo hebben beide types cheques een bepaalde *geldigheidsduur*. Dat betekent dat ze op een bepaald moment hun waarde verliezen indien ze niet gebruikt worden, in tegenstelling tot gewoon geld. Het bedrag van deze vervallen cheques is dus wel betaald door de werkgever, maar wordt niet geconsumeerd en komt dus niet in de economie terecht.³ Een tweede belangrijk negatief effect zijn de *administratieve kosten*. Zo moeten handelaars eenmaal ze de cheques van de consument hebben ontvangen, deze nog innen bij een uitgiftebedrijf. Deze kost vermindert het bedrag dat via deze

handelaars kan doorsijpelen naar toeleveranciers en andere spelers in de economische waardeketen en heeft dus een negatief effect op de gecreëerde meerwaarde.

Naast deze positieve en negatieve effecten is ook het *gedrag van de consument* een belangrijke factor. Deze ontvangt naast de cheques ook een gewoon basisloon. De vraag is op welke manier de bestedingen met dat loon en de bestedingen van de cheques zich met elkaar zullen verhouden. Het is mogelijk dat de consument de cheques gebruikt om zijn vaste inkoop te doen en zo meer van zijn basisinkomen te sparen. In dat geval verlaagt de bijkomende consumptie in de economie en dus ook de positieve impact van cheques. We spreken hier dan van een *spareffect*. Daaruit afgeleid is het ook mogelijk dat de consument de cheques gebruikt om zijn vaste uitgaven te doen, maar het vrijgekomen bedrag echter niet spaart, maar eerder besteedt aan andere zaken. We weten in welke sectoren de cheques worden besteed, maar indien deze besteding slechts dient als vervanging, zijn het niet deze sectoren waar bijkomend wordt geconsumeerd. We spreken hier dan van een *substitutie effect*. Sparen is eigenlijk een specifieke vorm van dit substitutie effect.

Om de impact van cheques te berekenen worden de verschillende negatieve en positieve effecten gekwantificeerd. De gedragseffecten (sparen en substitutie) zijn echter niet zomaar te kwantificeren aangezien er geen onderzoek bestaat naar het consumptiegedrag van de gebruikers van maaltijd- en ecocheques. De gedragseffecten van de gebruikers werden daarom geschat aan de hand van verschillende scenario's.

Hoe de impact van cheques berekenen?

Om een correcte inschatting te maken van de impact van het gebruik van cheques werd eerst een referentiepunt bepaald dat vergelijking mogelijk maakt. Het referentiescenario veronderstelt dat werknemers de waarde van hun cheques cash als onbelast loon zouden ontvangen.

Vervolgens werd de impact op consumptie in dit referentiescenario, of 'cash' scenario berekend. Het

basisbedrag dat in de economie terecht komt, dient hiervoor als startpunt, verminderd met het gemiddelde gespaarde bedrag.⁴ Het resterende bedrag wordt in de economie besteed. De meerwaarde van deze bestedingen kunnen worden bepaald aan de hand van het multiplier effect. Dit effect werd berekend door middel van de input-output tabellen van het Federaal Planbureau. Deze laten toe om te bepalen wat de stroomopwaartse effecten zijn van elke bijkomende besteding om zo de totale toegevoegde waarde en creatie van werk in de economie te berekenen.⁵

Het cash referentiescenario wordt ten slotte vergeleken met vier scenario's voor het gebruik van cheques waarbij de gedragseffecten van de consumenten variëren. In elk scenario wordt bovendien de administratieve kosten en het efficiëntieverlies door ongebruikte cheques in rekening genomen en wordt de werknemersbijdragen niet meegeteld bij de waarde van cheques. De scenario's worden hieronder opgelijst:

- Scenario 1: Consumptiescenario. Dit scenario is het meest eenvoudige. Alle cheques die niet verloren gaan worden door de consument uitgegeven bovenop de normale uitgaven. Ze worden ook enkel uitgegeven aan de producten waarvoor ze bedoeld zijn en besteed in de desbetreffende sectoren: voedingswaren in voedingswinkels voor maaltijdcheques en ecologische diensten en producten voor ecocheques.
- Scenario 2: Spaarscenario. Het spaarscenario voegt een belangrijk aspect toe aan het consumptiescenario. Er wordt vanuit gegaan dat de consument een deel van de waarde van zijn cheques zal sparen. Dit kan hij doen door een deel van zijn normale uitgaven te vervangen door de cheques en het vrijgekomen bedrag niet te besteden. Dit is echter omslachtiger dan bij het cash-scenario, waardoor de consument slechts een euro op de tien zal sparen in tegenstelling tot het spaargedrag in het referentiescenario (een euro op de vijf). Dit vermindert uiteraard het bedrag dat in de economie terechtkomt ten opzichte van het consumptiescenario.
- Scenario 3: Scenario met gedeeltelijke substitutie. In dit scenario wordt er evenveel gespaard als in het spaarscenario, maar wordt er verondersteld dat de consument tot de helft van de overblijvende waarde van de cheques gebruikt om andere, vaak niet-cheque gerelateerde uitgaven te

doen. Dit kan hij doen door een deel van zijn gewone uitgaven te doen met cheques in plaats van met zijn loon. Deze waarde gaat dus niet volledig naar sectoren als voeding of ecologische producten en diensten aangezien het enkel vorige uitgaven in deze sectoren vervangt. Het vrijgekomen bedrag wordt dan elders besteed. De andere helft van de cheques komt wel bijkomend in de chequegerelateerde sectoren terecht.

- Scenario 4: Scenario met volledige substitutie. Dit scenario is bijna identiek aan het vorige scenario met gedeeltelijke substitutie. Hier gaan we er echter van uit dat de volledige waarde van cheques gebruikt wordt om normale uitgaven te vervangen. Het vrijgekomen bedrag wordt, op het sparen na, dan volledig besteed volgens het normale uitgavenpatroon van de consument.

Maaltijdcheques en ecocheques samen goed voor 12 500 bijkomende banen

Volgens deze berekeningsmethode zou in het referentiescenario met een bedrag equivalent aan de waarde van maaltijdcheques €747 miljoen toegevoegde waarde in de economie worden geïnjecteerd en 10 661 banen worden gecreëerd. Voor het bedrag equivalent aan ecocheques gaat het om €121 miljoen toegevoegde waarde en 1 731 banen. Het referentiescenario werd vervolgens vergeleken met de vier opgestelde chequesscenario's. Volgens deze scenario's, weergegeven in tabel 1 en 2, genereert het gebruik van maaltijdcheques €88 tot €194 miljoen meer aan toegevoegde waarde en 1 259 tot 21 167 meer banen dan in het cash scenario. In totaal gaat het om de creatie van €835 miljoen tot €941 miljoen toegevoegde waarde in de economie, goed voor ongeveer 0,22% tot 0,24% van

Tabel 1.

De totale impact van maaltijdcheques in toegevoegde waarde en werkgelegenheid volgens verschillende scenario's

Criteria	Cash scenario	Scenario met volledige substitutie	Scenario met gedeeltelijke substitutie	Spaar-scenario	Consumptie-scenario
Toeg. Waarde (TW) (€)	747 018 875	835 164 389	841 250 743	847 337 098	941 720 196
Werkgelegenheid	10 661	11 920	20 285	28 650	31 828
Verschil TW t.o.v. cash scenario (€)	0	+88 145 514	+94 231 868	+100 318 222	+194 701 320
Verschil werkgelegenheid t.o.v. cash scenario	0	+1 259	+9 624	+17 989	+21 167

Bron: IDEA Consult op basis van eigen berekeningen

Tabel 2.

De totale impact van ecocheques in toegevoegde waarde en werkgelegenheid volgens verschillende scenario's

Criteria	Cash scenario	Scenario met volledige substitutie	Scenario met gedeeltelijke substitutie	Spaar-scenario	Consumptie-scenario
Toeg. Waarde (TW) (€)	121 316 174	133 414 578	134 614 335	135 814 093	151 096 980
Werkgelegenheid	1 731	1 904	2 991	4 076	4 535
Verschil TW t.o.v. cash scenario (€)	0	+12 098 404	+13 298 161	+14 497 918	+29 780 805
Verschil werkgelegenheid t.o.v. cash scenario	0	+172	+1 259	+2 344	+2 804

Bron: IDEA Consult op basis van eigen berekeningen

het bruto nationaal product. Bij ecocheques is er een meerwaarde van €12 tot €29 miljoen aan toegevoegde waarde en 172 tot 2 804 banen. De ecocheques brengen een totale toegevoegde waarde in de economie van €133 tot €151 miljoen, minder dan maaltijdcheques gezien de kleinere waarde van het totaal aantal ecocheques in de economie, deze vertegenwoordigt ongeveer 0,05% van het bruto nationaal product. De oorzaak van de meerwaarde van de cheques ten opzichte van het referentiescenario ligt voornamelijk in de concentratie van de bestedingen met cheques in sectoren die zorgen voor de creatie van meer lokale productie, meer toegevoegde waarde en die arbeidsintensiever zijn zoals de voedingsindustrie.

Vanuit de bekomen resultaten werd getracht het meest waarschijnlijke scenario bij elk type cheque te plaatsen. In het geval van maaltijdcheques is de uitkomst van het scenario met gedeeltelijke substitutie het meest waarschijnlijke. Maaltijdcheques kunnen met hun specifieke kenmerken gemakkelijk worden gebruikt ter vervanging van de maandelijkse voedselaankopen. Hierdoor wordt een deel van de waarde gespaard en een deel in andere sectoren besteed. Dat zou betekenen dat maaltijdcheques €841 miljoen aan toegevoegde waarde en meer dan 20 000 banen in de economie genereren. Dit is 10 000 banen meer dan in het cash referentiescenario. Bij ecocheques is het consumptie scenario dan weer meer waarschijnlijk. Ecocheques worden eenmaal per jaar uitgedeeld en dienen vaak voor grotere, bijkomende uitgaven. Deze cheques zouden een impact hebben van 4 535 banen en 2 800 bijkomende banen ten opzichte van het cash scenario. In het totaal zou het gebruik van maaltijdcheques dan ongeveer 12 500 meer banen opleveren dan in het referentiescenario waarbij de werknemer een netto vergoeding kreeg.

Aanbevelingen voor toekomstig onderzoek

De interpretatie van dit onderzoek dient voorzichtig te gebeuren. Het is duidelijk dat het gebruik van cheques interessante consequenties heeft voor de economie door het gewijzigd consumptiepatroon van de ontvangers. De resultaten zijn echter benaderingen, aangezien de gedragseffecten hypothesen zijn. Bijkomend onderzoek rond de

gedragseffecten van de consumenten zou de resultaten verder kunnen verfijnen. Exacte gegevens rond het spaar- en consumptiegedrag kunnen helpen de voordelen in de economie beter te bepalen. Indien de gegevens rond het gebruik van cheques ook kunnen worden gekoppeld aan de inkomensklasse van de gebruiker zou bovendien een hogere detailanalyse mogelijk zijn. De conclusies zijn echter solide om aan te duiden dat het sturen van het consumptiepatroon door middel van een alternatief betalingsmiddel zoals cheques belangrijke effecten heeft op de economie.

Tot slot hebben we ons bij de berekening van de impact enkel gericht op de berekening van de economische impact van cheques vanuit een consumptiebenadering. Bijgevolg werd dus abstractie gemaakt van het effect op ondernemerskosten en overheidsfinanciën. Voor de overheid gaat het echter voornamelijk om een verlies van potentiële inkomsten in sociale bijdragen, wat voor de vergelijking met een onbelast nettoloon zoals in deze studie geen verschil maakt. De resultaten tonen echter een globaal positief effect op de Belgische economie, wat ook voordelen inhoudt voor de overheid, zoals de winst door verhoogde tewerkstelling en belastingen op consumptie.

*Valentijn Bilsen
Maarten Gerard
Daphné Valsamis
Wim Van der Beken
IDEA Consult*

Noten

1. Vanaf nu gewoon de consument genoemd.
2. Aangezien cheques enkel voor gepresteerde dagen worden uitbetaald.
3. Het bedrag zal wel bij het uitgifte bedrijf als inkomsten gelden. Het is echter onmogelijk te bepalen waar het dan in de economische cyclus terecht zal komen.
4. Op basis van cijfers van de Nationale Bank voor het gemiddelde spaarquotum in 2009.
5. Op basis van gegevens uit de Huishoudbudgetenquête 2008.